

19. Указ Президента України від 12.03.2015 № 139 „Про рішення ради національної безпеки і оборони України від 18 лютого 2015 року „Про додаткові заходи щодо зміцнення національної безпеки”. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U139_15.html.

20. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 №5403–VI. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5403-17/print1331890636295788>.

УДК 355.58

*Гудович О.Д., к.т.н., с.н.с., доцент,
Переверзін Ю.П., к.військ.н., доцент,
Тищенко В.О., к.держ.упр., доцент*

ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ФУНКЦІЙ МЕНЕДЖМЕНТУ В СФЕРІ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Досліджено функції менеджменту в єдиній державній системі цивільного захисту.

Ключові слова: менеджмент, надзвичайна ситуація, ефективність, результативність.

Аналіз останніх наукових досліджень. В працях багатьох вітчизняних вчених приділялась увага функціям менеджменту в діяльності єдиної державної системи цивільного захисту (далі – ЄДСЦЗ). Зокрема, дослідженням у цьому напрямі присвячено роботи Ведіна О.М., Садкового В.П., Доманського В.А., Осипенка С.І., Стеблюка М.І., Альбошія О.В., Кулешова М.М., Андреева С.О. та ін. При цьому, слід зазначити, що розгляд функцій менеджменту в діяльності ЄДСЦЗ проводився постійно у форматі минулих років, оскільки впродовж свого існування ЄДСЦЗ піддавалася реформуванню, а саме: відбулися зміни у нормативно-правій базі у сфері цивільного захисту [1-3], зокрема, затверджено нове Положення про ЄДСЦЗ [2]. На даний час ЄДСЦЗ визначається згідно [1], як сукупність органів управління, сил і засобів центральних та місцевих органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, виконавчих органів рад, підприємств, установ та організацій, які забезпечують реалізацію державної політики у сфері цивільного захисту

Постановка завдання. Дослідити рівень впровадження превентивних функцій у менеджменті діяльності ЄДСЦЗ.

Виклад основного матеріалу. Термін “Менеджмент” у вітчизняній практиці зазвичай асоціюється з поняттями “бізнес” і “підприємництво”. Бізнес означає будь-яку економічну діяльність суб’єкта в умовах ринкової економіки, яка націлена на отримання прибутку шляхом створення і реалізації визначеної продукції або послуг. Підприємництво – це окремий напрям бізнесу, який представляє собою ініціативну, самостійну діяльність громадян та їх об’єднань, націлених на отримання прибутку або особистого доходу. Тому і термін “менеджмент” визначається, як суміщення принципів, методів, засобів і форм управління виробництвом з метою підвищення його ефективності і прибутковості.

У світовій практиці термін “менеджмент” має більш широке тлумачення.

Міжнародний стандарт ІСО 9000:2000 [4] дає таке визначення: “Менеджмент – це скоординована діяльність по керівництву і управлінню організацією”.

Зазвичай, в якості основних функцій управління розглядаються планування, організація, мотивація, координація і контроль. Додатково з урахуванням особливостей діяльності конкретного суб’єкта забезпечення управління основні функції управління можуть доповнюватися або змінюватися щодо їх пріоритетності та ваги.

Цивільний захист – це функція держави, спрямована на захист населення, територій, навколишнього середовища та майна від надзвичайних ситуацій, шляхом запобігання таким ситуаціям, ліквідації їх наслідків і надання допомоги постраждалим [1].

У складі ЄДСЦЗ здійснюють діяльність 15 центральних органів виконавчої влади, які створюють відповідні функціональні підсистеми [2], а також відповідно до [3] 27 територіальних підсистем регіональних органів виконавчої влади та їх ланки.

Залежно від масштабу і особливостей надзвичайної ситуації, що прогнозується або виникла, в Україні або в межах конкретної її території встановлюється один із таких режимів функціонування єдиної державної системи цивільного захисту:

- повсякденного функціонування;
- підвищеної готовності;
- надзвичайної ситуації;
- надзвичайного стану.

Для організації діяльності ЄДСЦЗ Кабінетом Міністрів України розробляється план основних заходів цивільного захисту України на відповідний рік. При цьому, цілі і завдання, поставлені для органів управління ЄДСЦЗ у конкретних режимах її функціонування, визначають роль і домінуюче значення тих чи інших загальноприйнятих та додаткових функцій менеджменту у їхній діяльності.

В умовах нормальної виробничо-промислової, радіаційної, хімічної, сейсмічної, гідрогеологічної, гідрометеорологічної, техногенної та пожежної обстановки та за відсутності епідемій, епізоотій, епіфітотій ЄДСЦЗ функціонує в режимі повсякденного функціонування.

В провідних країнах світу запобігання виникненню надзвичайних ситуацій стало одним із головних пріоритетів забезпечення техногенної і природної безпеки [6].

В Україні також, одним з основних принципів, які реалізуються у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, проголошено принцип безумовного надання переваги раціональній та превентивній безпеці [5, 6].

При здійсненні заходів запобігання надзвичайним ситуаціям техногенного та природного характеру мова безумовно йде про необхідність насамперед впровадження превентивних заходів з метою зниження можливих ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, а у разі виникнення – пом’якшення їх наслідків.

Виконання цих завдань вимагає професійної організації роботи щодо планування, підготовки та забезпечення реалізації превентивних заходів, а також необхідність передбачити відповідні матеріальні та фінансові ресурси для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та надання відповідної допомоги

постраждалим. Ця робота пов'язана із запровадженням методів стратегічного планування. Ефективність і результативність такого планування здебільшого визначається тим, наскільки продумано і кваліфіковано проведено попередню оцінку характеру і можливих масштабів небезпечних природних явищ і техногенних катастроф, аналіз можливих небезпек та загроз, оцінку прямих і непрямих збитків, а також відповідну необхідність у матеріальних та фінансових ресурсів для подолання наслідків надзвичайної ситуації.

Разом із тим, слід визнати, що робота з практичного втілення реальних заходів, спрямованих на створення умов превентивної безпеки (моніторингу і прогнозування ризиків виникнення надзвичайних ситуацій, управління ними, планування та запровадження відповідних попереджувальних заходів) на даний час в державі не є ефективною:

- в Україні зареєстровано більше 24000 потенційно-небезпечних об'єктів. Дієвий централізований механізм оцінки зміни рівнів безпеки цих об'єктів у залежності від їх технічного стану, морального старіння і фізичного зношення, пори року тощо не запроваджений;

- оцінка ризиків щодо можливих наслідків надзвичайних ситуацій на територіях інших держав, які межують кордонами, що можуть впливати на безпеку населення і території України системно не здійснюється;

- не розроблені сучасні методики або програмні продукти щодо прогнозування зміни рівнів безпеки потенційно-небезпечних об'єктів та оцінки можливих комплексних наслідків у разі виникнення надзвичайних ситуацій на цих об'єктах;

- у структурі ДСНС України та інших центральних органах державної влади не передбачені наукові установи, аналітичні підрозділи або посади фахівців, на яких би покладалося здійснення ризик-менеджменту техногенної та природної безпеки у галузях відповідно до їх сфер діяльності та в цілому;

- перелік спеціальностей (спеціалізацій) не передбачає поглибленої підготовки спеціалістів у сфері цивільного захисту щодо підготовки фахівців відповідного фаху, а саме – з управління ризиками надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру або здійснення ризик-менеджменту у відповідних галузях.

Тому, можна стверджувати, що посилення превентивного характеру управління техногенною та природною безпекою в Україні шляхом запровадження управління ризиками (ризик менеджмент) повинен розглядатись, як шлях до розширення і активізації сфери “випередження” процесу загальнодержавного управління та переведення його на вищий якісний рівень. Саме функції прогнозування та виявлення факторів ризику, їх оцінка та управління ними повинні бути першими і ключовими в організації управлінської діяльності органів управління ЄДСЦЗ.

Визначення оцінки ризиків має здійснюватися на основі ідентифікації небезпеки та можливих її джерел, дослідження механізму їх виникнення, оцінювання ймовірності виникнення ідентифікованих небезпечних подій та їх наслідків, тобто результатів контролю технічного стану небезпечних техногенних об'єктів, даних моніторингу небезпечних геологічних і гідрометеорологічних процесів, стану природних комплексів, статистичних даних про відмови, інциденти, аварії і надзвичайні ситуації техногенного характеру, стихійні природні явища, моделювання відповідних небезпечних подій та ситуацій.

Одним з механізмів визначення ризиків у стратегічному плануванні заходів в сфері цивільного захисту, на нашу думку, може бути застосування SWOT- аналізу [7], який дозволяє виявити найбільші небезпечні та загрозливі сценарії розвитку подій, особливо у випадках прояву синергізму небезпек (коли фактори небезпек накладаються на слабкі сторони), а в процесі поєднання можливостей і сильних сторін розглядаються шляхи розвитку та планування позитивних та успішних сценаріїв запобігання НС та подолання наслідків НС у разі їх виникнення. При цьому, відомо що рівень прийняттого ризику регламентується двома основними рівнями ризиків: мінімально можливим, нижче якого зниження рівня ризику є економічно недоцільним (не більше 1×10^{-6}) та гранично припустимим (меншим ніж 1×10^{-4}) [6].

Таким чином, процес управління ризиком – це процес прийняття рішень і здійснення заходів, метою яких є забезпечення зменшення рівня ризику до мінімально можливого, спираючись на нормування ризиків, тобто виборі можливого (прийняттого) рівня ризику в межах від мінімального до максимально припустимого, виходячи з існуючих обмежень на ресурси і час, принципи достатності превентивних заходів для забезпечення безпеки, стійкості об'єкта до зовнішніх впливів.

Регулярний моніторинг ризиків надасть можливість відстежувати зміни рівня безпеки небезпечних об'єктів упродовж їх життєвих циклів та отримувати реальні оцінки їх залишкового ресурсу, що в умовах обмежених фінансових ресурсів та значної зношеності основних виробничих фондів у державі дозволить оптимізувати витрати на ремонтні роботи і оновлення устаткування на всіх рівнях: об'єктовому, галузевому, регіональному та загальнодержавному.

Висновки.

Зважаючи на вищевикладене, можна зробити висновки, що сьогодення потребує нових наукових підходів і стандартів до подальшої розбудови системи управління ЄДСЦЗ. Фактично, постає питання щодо необхідності створення в державі нового сучасного інструментарію для здійснення ризик-менеджменту у сфері цивільної безпеки, який би надавав можливість забезпечувати нормування ризиків, визначати рівні прийнятних ризиків для населення, навколишнього природного середовища та об'єктів економіки, визначати ступінь наближення України до європейських стандартів безпечної життєдіяльності та ефективно впливати превентивними заходами на можливі загрози.

Для цього необхідно запроваджувати розвинуті інститути з кількісної оцінки техногенних і природних ризиків, створення сприятливого і необхідного підґрунтя для класифікації всіх господарських об'єктів і зонування територій за ступенем небезпеки, що дасть можливість застосовувати до них правові норми і державні механізми адміністративного та економічного впливу пропорційно створюваної ними чи на них небезпеки з метою забезпечення прийняттого рівня ризику для життєдіяльності українського суспільства.

Практична реалізація таких заходів потребує запровадження нових спеціальностей (спеціалізацій) підготовки фахівців та науковців для кадрового забезпечення окремих посад, структурних аналітичних (наукових) підрозділів та наукових установ, діяльність яких спрямовується на реалізацію функцій прогнозування та управління ризиками в ЄДСЦЗ.

Список використаних джерел

1. Кодекс цивільного захисту України. № 5403 від 2 жовтня 2012 р.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014 №11 „Про затвердження Положення Про Єдину державну систему цивільного захисту”.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2015 №101 „Про затвердження типових положень про функціональну і територіальну підсистеми єдиної державної системи цивільного захисту”.
4. ИСО 9000:2000 (Е) „Системы менеджмента качества. Фундаментальные принципы и словарь”.
5. Концепція управління ризиками надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру (проект)// [Електронний ресурс] /Режим доступу: http://www.mns.gov.ua/content/education_kurns.html.
6. Тищенко В.О. Механізми державного управління у сфері цивільного захисту // автореферат дис. к.держ.упр.: 12.03.12 / Тищенко Василь Олександрович. – К., 2012.
- 7 Гудович О.Д., Тищенко В.О. Планування діяльності єдиної державної системи цивільного захисту України/ О.Д. Гудович //Науковий вісник Академії муніципального управління: збірник наукових праць; серія „Управління”. – Вип. 4/2013. – С. 97-105.

УДК 355.58

Ісмагілов І.Н., Ісмагілов А.І.

ОСНОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ І ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ВІЙСЬК РХБ ЗАХИСТУ ЗС УКРАЇНИ ПІД ЧАС ЛІКВІДАЦІЇ НС НА ПНО

Висвітлено деякі підходи до основ організації і застосування підрозділів військ РХБ захисту ЗС України під час ліквідації НС на ПНО.

Ключові слова: РХБ захист, надзвичайні ситуації, підтримка ухвалення рішень.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Багато регіонів України характеризуються високою концентрацією ліній нафто- й газопроводів, аміакопроводу, промислових об’єктів, технологічні процеси яких є небезпечними для життєдіяльності людини. Разом з тим, технологічне устаткування, що використовується, поступово морально і фізично старіє і не завжди відповідає сучасним вимогам щодо техногенної і екологічної безпеки. Все це збільшує потенційну небезпеку виникнення техногенних аварій та катастроф, що може мати серйозні екологічні й соціальні наслідки. Захист населення і територій від НС техногенного та природного характеру є однією з найважливіших умов забезпечення національної безпеки України.

Метою статті є висвітлення деяких підходів до основ організації і застосування підрозділів військ РХБ захисту ЗС України під час ліквідації НС на ПНО.

Виклад основного матеріалу. Під час ліквідації НС на ХНО підрозділу військ РХБ захисту, відповідно до специфіки їх призначення, вирішують широке коло завдань. Основними, з них є: РХБ розвідка і РХ контроль у зоні НС; виконання режимно-обмежувальних заходів на зараженій території, локалізація